

9. Obiectivele de Dezvoltare, Durabilă, p.11. https://mecc.gov.md/sites/default/files/obiectivele_de_dezvoltare_durabila.pdf.
10. OSCAR, A. Gomez and Des Gasper. Human Security. A Thematic Guidance Note for Regional and National Human Development Report Teams. 16 p. <http://hdr.undp.org/en/content/human-security-guidance-note>
11. Riscuri noi și emergente în materie de securitate și sănătate în muncă. Observatorul european al riscurilor. //Outlook 1. Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă. 25 p. https://www.inspectiamuncii.ro/documents/Brosura_riscuri_noi_si_emergente_ro.pdf
12. SARCINSCHI, AL. Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
13. SAVA, IONEL NICU. *Teoria și practica securității*. Suport de curs. București, 2007.
14. SZABO, ANAMARIA. Construcția socială a conceptului de risc. pp.38-54. În: *Riscuri la tineri. Studiu de caz: adolescenții cu HIV/SIDA în România*. Editura Universității din București, 2007 // https://www.academia.edu/5745250/Construc%C5%A3ia_social%C4%83
15. ZAMFIR, CĂTĂLIN. Calitatea vieții. În *Dicționar de sociologie*. Coord.: Zamfir, C.; Vlăsceanu, L. București, 1998. Apud: SARCINSCHI, AL., *Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale*. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
16. ZAMFIR, E. *Asistența socială: spațiu de colaborare socio-medicală*. <https://www.romaniasociala.ro/asistenta-sociala-spațiu-de-colaborare-socio-medicala/>
17. АТАНЕСЯН, А. В. „Безопасность человека" Концептуальные подходы и локальные измерения (на примере Армении) // *Человек. Сообщество. Управление*. 2014, nr.4, p.30 / chsu.kubsu.ru, 2014_1_Atanesyan.

STUDIUL DIFICULTĂȚILOR DE ADAPTARE ȘCOLARĂ A COPIILOR CU DIZABILITĂȚI

Lapoșina Emilia, dr., conf. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău

CZU: 376.2

Abstract

Environmental changes in the life of any child cause changes in the child's behavior, including the adaptation to the new requirements. Research on school adaptation of children with typical development demonstrates that they may face certain difficulties in this regard, caused by a number of factors. The preliminary results of the research in question demonstrate the difficulty of adaptation and school integration of children with disabilities, as well, generated by certain factors. Thus, early detection and recovery through personalized psycho-pedagogical assistance becomes a condition for successful adaptation and integration.

Key-words: children with disabilities, difficulties, adaptation, integration, rehabilitation

Codul Educației al Republicii Moldova (2014) indică asupra unor priorități naționale care determină dezvoltarea durabilă a societății bazate pe cunoaștere, printre care face parte satisfacerea cerințelor educaționale ale societății și individului. Incluziunea copiilor cu dizabilități în instituția școlară generală constituie o etapă logică de dezvoltare a sistemului de învățământ special. Educația copiilor cu cerințe educaționale speciale, fiind parte integrantă a sistemului de învățământ, are drept scop formarea competențelor necesare vieții sociale și personale ale elevilor cu dificultăți de învățare și recuperarea dizabilităților care pot devini în mare parte bariere în incluziunea educațională și socială a acestora. Procesul respectiv este extins

în timp, se maturizează în ritm diferit, fiind marcat de specificul național și depinde de premisele sistemului educațional. [1]

Acest proces a fost început în RM mult mai târziu decât în țările occidentale dezvoltate, dar la etapa actuală se află în condiții favorabile, având la bază fundament teoretic și conceptual bine determinat științific, consolidat de bunele practici ale țărilor vecine [6, p. 112]. Autorul ideii de educație integrată este considerat savantul rus L. S. Vîgotski, care scria că educația copiilor cu dizabilități în cadrul învățământul special are un dezavantaj – izolarea copiilor cu dizabilități în cercul îngust al celor care sunt la fel ca ei și în mediul la maximum adaptat deficiențelor lor. Vîgotschi considera că sarcina principală a educației copilului cu dizabilități constă în integrarea lui în mediul de viață normal, în crearea condițiilor pentru compensarea deficienței sale [6, p. 116].

Savanrul român Cristea S., în lucrările sale, menționează că incluziunea în educație nu este altceva decât un aspect al incluziunii în societate, orice copil poate învăța în măsura potențialului său de dezvoltare și este important să cunoaștem ce, cum și în ce condiții poate învăța fiecare copil și cum școlile trebuie să se adapteze la cerințele copiilor și nu invers [6, p. 89].

Diferențele de nivele de dezvoltare și stiluri de învățare nu este un obstacol, ci resursă pentru perfecționarea procesului și tehnicilor de învățare. Diversitatea practicilor didactice în vederea satisfacerii necesităților educaționale a copiilor stimulează flexibilitatea și individualizarea procesului educațional în funcție de nivele și ritmuri diferite de dezvoltare. Totodată este important de menționat că realizarea optimă a obiectivelor educației incluzive prevede adaptare din partea tuturor actorilor implicați în procesul educațional pentru atingerea echilibrului dinamic și optim etapei și situației de învățare actuale.

Cunoașterea diversității procesului de adaptare școlară a copiilor din clasa incluzivă prevede evidența particularităților desfășurării procesului adaptativ, în general, trăsăturilor caracteristice grupului de copii și/sau celor individuale, în special [3, p. 89]. De ex., o încordare deosebită a organismului se observă la elevii din clasa I-a, dar la fel și la cei din clasa a V-a, în perioada pubertară, atunci când noile cerințe sociale provoacă o reacție nespecifică, de stres a organismului copilului. Printre problemele generale cu care se confruntă toți elevii din clasa incluzivă, marcați cu obținerea statutului de elev, se regăsesc scăderea rezistenței organismului și disconfortul emoțional din cauza intrării într-un nou mediu – mediul școlar, care se manifestă mai pronunțat la copiii ce nu au frecventat grădinița. Dezadaptarea psihologică a copiilor cu dizabilități este mai evidentă în perioadele vârstelor de criză, care nu se iau în calcul de către cadrele didactice.

Fiecare copil trece printr-o perioadă de adaptare. Doar că, după cum am observat, la majoritatea, această perioadă durează câteva săptămâni sau luni, la unii copii adaptarea poate să se extindă până la un an, iar pentru anumiți copii, dezadaptarea devine o problemă majoră care nu poate fi recuperată fără o intervenție specială. Adaptarea depinde de particularitățile individuale ale elevului și ale grupului, de combinația mai mult sau mai puțin reușită a factorilor interni și externi ale subiecților. Un elev adaptat din punct de vedere școlar este acela care și-a însușit cu succes rolul și statusul de elev. Inadaptarea școlară este un fenomen de mare amploare, care se dorește limitat și pe cât posibil controlat. Pregătirea copilului pentru o bună adaptare la cerințele școlii se face din vârsta timpurie a copilului, în familie și la grădiniță, la etapa premergătoare perioadei școlare [10].

În literatura de specialitate se indică că adaptarea elevilor la sarcina de învățare depinde de

factorii interni (endogeni) – vârstă, starea fizică și a sănătății, caracteristici tipologice și individuale etc., și de factorii externi (exogeni) – condițiile de viață în familie, regimul zilei, hrană, organizarea activităților de învățare în școală și acasă etc. În procesul instruirii/educației școlare elevii trec prin adaptarea la activitatea de învățare. Scopul oricărei adaptări este înlăturarea, sau slăbirea, diminuarea influenței dăunătoare a factorilor mediului extern și mobilizarea potențialului intern prin organizarea optimă a activității de educație. La fel, se mai specifică și faptul că, la începutul oricărui an școlar, se observă o *dificultate temporară (ușoară) de adaptare* a elevilor, stereotipul obișnuit de muncă se reface/redobândește după 3-6 săptămâni de zile, și nu este legat doar de perioada de intrare a copilului în procesul educațional, de debutul școlarizării, dar se poate manifesta și pe parcursul întregii perioade de școlaritate [9 p. 12]. În acest grup de elevi se înscriu, în primul rând, copiii cu dizabilități care, datorită specificului lor de dezvoltare, pot manifesta *dificultate de durată (severă) de adaptare sau dezadaptare școlară* pentru perioadă școlară greu de determinat [4, p. 46].

În urma studiilor desfășurate, A. Coasan (1988) a identificat câțiva indicatori specifici ai adaptării școlare cum ar fi: însușirea de către elevi a conținutului învățământului și reușita școlară, pe de o parte, iar pe de altă parte, indicatorii relațional-valorici și comportamentali. Grupul indicatorilor relațional-valorici cuprinde așa itemi ca integrarea în grup, perceperea pozitivă a grupului școlar de către elev și a elevului de către colegii de grup, asimilarea valorilor corespunzătoare vârstei. Indicatorii comportamentali cuprind itemi care modifică planul și importanța evenimentelor în viața copilului, regimului și tensiunea activităților lui [4, 7, p. 163].

Cercetătoarea V. Pascari (2014) [5] abordează procesul de adaptare ca unul complex de acțiuni dirijate de cadrul didactic, și în acest sens adaptarea școlară poate fi abordată în sens larg și în sens restrâns. În sens larg, adaptarea presupune asamblarea acțiunilor proiectate de învățător pentru realizarea corelației optime între posibilitățile copilului și cerințele mediului educativ/de învățare. Sensul restrâns al adaptării este raportat la acțiunile pedagogice necesare în anumite împrejurări, o diversificare a situațiilor și experiențelor de învățare și relaționare [5, p. 434]. Ambele aspecte abordate pot fi realizate de către pedagogul școlar în baza evidenței particularităților individuale de adaptare ale elevilor din clasă, în special, ale copiilor cu dizabilități.

Autoarea pleacă de la trei etape ale adaptării fiziologice: prima etapă – de orientare, care este un răspuns la un șir de acțiuni și impresii noi; a doua etapă – de instabilitate, organismul caută soluții; și a treia etapă – perioadă de acomodare, relativ stabilă. Un moment important care ține de fenomenul de adaptare școlară este durata acestui proces [5, p. 435]. În acest sens, dificultățile după gama și profunzimea lor de manifestare diferă de la un elev la altul, de la o etapă la alta. Totodată în practica actuală aplicarea planificată de către profesor a metodelor de stimulare a adaptării nu aduce rezultate scontate, provoacă dificultăți suplimentare copiilor și disperare profesorilor școlari. Progresul personal al copilului cu dizabilități poate fi instabil și diferit în diverse domenii de manifestare. Astfel, unii copii ar putea înregistra progrese într-un domeniu sau altul și ar putea confrunta cu dificultăți într-un domeniu de dezvoltare sau în mai multe, sau chiar în toate domeniile, în dependență de gradul de severitate a dizabilității. Din cele trei domenii de activitate pentru adaptarea elevilor cu dizabilități specifice școlii incluzive – crearea condițiilor mediului școlar, adaptarea conținutului școlar și crearea serviciilor de suport pentru recuperarea dificultăților de adaptare pentru unii elev, mai multe semne de întrebare apar asupra procesului educațional și serviciilor de suport necesare copiilor cu dificultăți de adaptare.

Autorul și cercetătorul Toma S. (2016) [8] abordează adaptarea copiilor cu cerințe educaționale speciale din punct de vedere al particularităților psihosociale. Autorul pune accent pe factorii psihologici, sociali, evidențiind inteligența ca un mecanism reglator al gradului de adaptare școlară a copiilor cu CES. Sunt determinați factorii care influențează procesul de adaptare – particularitățile elevului, particularitățile situației de învățare, particularitățile profesorului. Totodată, autorul concluzionează că sunt mai mulți factori care contribuie la adaptarea școlară. O bună parte din situațiile care definesc adaptarea nu pot fi explicate prin nivelul de inteligență, ci prin factori nonintelectuali [8, pp. 183-184]. La fel, autorul menționează că investigațiile au confirmat faptul că se adaptează mai ușor copiii care au frecventat deja o colectivitate, care provin din familii cu mai mulți copii, că fetele se adaptează mai rapid psihosocial ca băieții etc.

Cercetătoarea Maria Curpaș spune că copiii cu dizabilități au o dezvoltare atipică, foarte greu de raportat la o anumită „schemă”. Ei sunt diferiți și „unici”, în același timp. O dizabilitate, odată apărută, duce la un handicap, care, la rândul lui, provoacă o altă dizabilitate și continuă acest lanț causal adâncind diferențele dintre copil și colegii săi, recuperarea lui fiind și mai dificilă, aducând depresia, izolarea, lipsa de motivație școlară [2, p. 13].

În literatura de specialitate se indică asupra faptului că în lipsa sprijinului eficient și acordat la timp, grupurile de copii cu cerințe educaționale speciale, care se regăsesc în instituțiile generale de învățământ, cumulează unele aspecte ale dezadaptării, care trebuie luate în calcul în scopul prevenirii crizelor de adaptare și creării unor condiții favorabile dezvoltării [8]. Este cert faptul, că nu putem exclude un regres a situației sociale a acestora și apariția tulburărilor organice, a căror consecințe regretabile sunt tulburările neuromotorii, tulburările fiziologice, tulburările senzoriale, tulburările psihosociale, tulburările psihice și de comportament, maladii somatice, cronice etc [2, 8, p.14].

În scopul determinării dificultăților de adaptare școlară a copiilor cu dizabilități în medii comune de învățare a fost planificată o investigație în parteneriat cu cercetătorul Curilov Svetlana, realizată în baza licenței academice cu aplicarea instrumentului de evaluare a comportamentelor copiilor BASC-2 (Behavior Assessment System for Children-2), autorii instrumentului fiind Cecil R. Reynolds, Ph. D., Randy W. Kamphaus, Ph.D., 2005. Acest instrument de evaluare multidimensională, multimetodă, în varianta tradusă, adaptată și re-normată pe populația României în perioada 2007-2009, a permis determinarea nivelului de adaptare școlară și a dificultăților specifice a copiilor, a situațiilor critice de dezadaptare/inadaptare și, respectiv, de risc pentru integrare, pe *baze științific argumentate și validate* [1, p. 15]. Unele componente de cercetare sunt indicate în tabelul 1.

Factorii interni/personali	Factorii externi/de mediu
1. Ajustarea, acomodarea fiziologică a organismului 2. Asimilarea noilor procedee și metode de activitate 3. Perceperea emoțională a noii situații 4. Motivația școlară 5. Stima de sine și încrederea în sine 6. Anxietatea școlară	1. Factorii ce țin de mediul școlar: -mediul fizic -mediul psihosocial -procesul educațional propriu-zis 2. Factori ce țin de mediul familial

Tabelul 1. Componentele de cercetare a adaptării și integrării școlare a copiilor cu dizabilități

În cadrul cercetării am studiat factorii interni și externi ai adaptării și integrării școlare, cu caracteristici empirice ale acestora, cu instrumentele aplicate în cadrul evaluării per fiecare din factori. Generalizarea rezultatelor obținute ne permite să concluzionăm prezența la majoritatea elevilor cu dizabilități a nivelului general de adaptare nesatisfăcătoare, adaptării parțiale, incomplete, a riscului accentuat al dezadaptării copiilor, fapt ce demonstrează că politicile școlare de incluziune a acestor copii cu dizabilități nu asigură în plină măsură eficiența acestui proces. Rămân încă multe oportunități de valorificare a instrumentelor, factorilor, condițiilor în vederea asigurării adaptării psihosociale eficiente a copiilor cu dizabilități. Eficiența adaptării este determinată în mare parte de factori subiectivi (climatul în familie, de atitudinea cadrelor didactice și a clasei de elevi, dar și de particularitățile psihosociale și de sănătate ale acestor copii [8].

Nivelul de adaptare a copiilor cu dizabilități este determinat de experiențele precedente acumulate în familie, în instituția preșcolară, în instituțiile speciale și nu este stimulată de profesorii și colegii de clasă.

Analiza și prelucrarea datelor obținute în urma diagnosticării nivelului de adaptare a copiilor cu dizabilități în medii comune de învățare ne-a permis să deducem următoarele tendințe și particularități: factorii determinanți pentru succesul procesului de adaptare este ajutorul și susținerea permanentă a cadrelor didactice de sprijin și a părinților în realizarea sarcinilor de învățare, acordarea serviciilor de suport în cadrul școlii incluzive, lipsa experiențelor negative etc. [8].

Copiii mai comunicabili, care se implică mai ușor în diferite activități se adaptează mediului școlar mai eficient. Comportamente de adaptare școlară presupun nivelul mai mult de încredere în sine și respectarea normelor de conduită accesibile, în baza de exemple concrete și pozitive etc.

Adaptarea elevilor în grup a demonstrat o diversitate de manifestare a procesului de la activismul exagerat până la izolare accentuată. În mare parte succesul adaptării la condițiile sociale ale grupului școlar este orientat de predispoziții formate de experiența precedentă a educației preșcolare a copilului, familiale și în grădinița de copii, dar factorii de interacțiune cu semenii și adulții actuali devin nu numai actuali, dar și determinanți, respectiv necesită o abordare complexă, cu scop bine definit și în sistem. Totodată o importanță majoră a demonstrat gradul de implicare a cadrului didactic în stabilirea relațiilor de colaborare cu elevul cu dizabilități, în crearea climatului psihologic în clasa de elevi: atitudinea profesorilor, colegilor, părinților, stare de sănătate, reușita școlară etc. [8].

Pentru fiecare elev implicat în studiu a fost elaborat profilul de adaptare individual.

Nivelurile riscant și semnificativ clinic din profilurile de adaptare a copiilor sunt determinate atât de factorii interni/personali ai copiilor, cât și de factorii externi/de mediu, de cel familial, și în mare parte de cel școlar. În urma analizei rezultatelor cercetării a fost elaborată o scală compozită comună pentru toate chestionarele completate, și anume, *abilități adaptative, profil adaptativ* general și *nivelul riscului* privind consolidarea dificultăților de inadaptare/dezadaptare, care pot servi drept bază pentru elaborarea programului individual de intervenție recuperatorie.

Analiza rezultatelor aplicării instrumentului BASC-2 a fost evaluată pozitiv de către

profesorii școlari, care au remarcat diversitatea aspectelor abordate, obiectivitatea datelor și utilitatea practică a informațiilor obținute. Informațiile adunate și sistematizate conform cerințelor BASC-2 permit evidențierea punctelor forte și celor mai slab dezvoltate care generează dificultățile procesului de adaptare și integrare școlară a copilului cu dizabilități în clasa incluzivă. Respectiv, în baza argumentelor doveditoare, pot fi evidențiate și eficient recuperate prin diverse metode acele bariere în procesul de adaptare și integrare, care în alte condiții nu pot fi depistate sau recuperate în baza scopului bine determinat.

BIBLIOGRAFIE

1. CODUL Nr. 152 din 17.07.2014 CODUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA Publicat : 24.10.2014 în Monitorul Oficial Nr. 319-324 art Nr : 634 Data intrării în vigoare : 23.11.2014 <http://lex.justice.md/md/355156/>
2. CURPAȘ, M. *Starea de bine la persoanele cu dizabilități*. TD, rezumat. Cluj-Napoca: Universitatea „Babeș-Bolyai”, 2011, 49 p. <https://ro.scribd.com/document/199615135/Curpas-Salloum-Maria-Ro>
3. CRISTEA, S. Educația Incluzivă. În *Revista de teorie și practică educațională Pro-didactica*, nr. 1-2, aprilie 2007, pp.88-90
4. GOLOVEI, Lilia. Program de adaptare școlară pentru elevii clasei întâi. *Revista Psihologie*, 4, 2010. pp.46-55
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Program%20de%20adaptare%20scolara%20pentru%20elevii%20clasei%20intii.pdf
5. PASCARI, V. Adaptarea școlară - condiție pentru formarea identității școlarului mic. În *Materialele Conferinței Științifice Internaționale din 11-12 decembrie 2014, „Eficientizarea învățământului – vector al politicilor educaționale moderne*. Partea I. Chișinău: IȘE, 2014.
6. RACU, A.; RACU, S.; POPOVICI, D-V; DANII, A. *Psihopedagoga integrării*. Chișinău: S.n., 2014,
7. ȘCHIOPU, U.; VERZA, E. *Psihologia vârștelor. Ciclurile vieții*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1997.
8. TOMA, S. Adaptarea psihosocială a copiilor cu cerințe educaționale speciale în instituțiile de învățământ general Specialitatea 511.03 – Psihologie socială Teză de doctor în psihologie
http://ise.md/uploads/files/1549459712_teza_toma-sergiu_modificata_01_02_2019.pdf
9. *Педагогический Энциклопедический Словарь* (золотой фонд). Москва: Бим-Бад, 2003 год.
10. <https://www.didactform.snsr.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/adaptarea-scolara-forma-specifica-de-adaptare-sociala>
11. CURILOV, S. Adaptarea școlară a copiilor cu dizabilități prin prisma paradigmatelor teoretice în contextul procesului educațional incluziv în *Revista de științe socioumane* Nr.2 (39) 2018, pp. 74-83
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/74-83.pdf

INSTRUMENTE DE BAZĂ DE MONITORIZARE A CALITĂȚII SERVICIILOR SOCIALE

Zubenschi Ecaterina, dr., conf. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău

CZU: 364.01:005.6

Abstract

The use of quality control tools is a major requirement of international ISO standards. These tools apply in any organization, depending on the field of activity, type of organization, production system, services provided, intended purposes, etc.

Quality control tools allow the establishment, control and verification of quality characteristics of services, as well as process control, avoidance of non-conformities, analysis of quality problems and quality improvement.